

EDUCAȚIA GEOPOLITICA A ELEVILOR ÎN GIMNAZIU ȘI LICEU PRIN LECȚIILE DE GEOGRAFIE

*Prof. IOANA MARIA MUNTEAN, Școala "Axente Sever", Aiud
Prof. MARIAN MUNTEAN, Colegiul Național "Horea, Cloșca și Crișan", Alba Iulia*

ABSTRACT: *Besides environmental education, the ones for health, anti-drug use, demographic, nutritional, we also add a new branch of education-of great interest to students-the geopolitical education. In the textbooks and curricula between the two World Wars, geopolitical lessons targeted the position of our country among its neighbours, the border issue, the evolution of the Romanian people on its traditional territory, the role of the Carpathians, the Danube and the Black Sea to the Romanian people, Romania's ethnic map, the unity issue, etc. During communism, the geopolitical elements targeted the glorification of economic and cultural accomplishments of the U.S.S.R. and other socialist countries. After 1990, in Geography curricula and textbooks, the geopolitical lessons diversified, tackling an up-to-date topic: the defining of the state and its components: types of states: the settling and types of borders: internal and external conflicts: the political geography of the seas and oceans: the geopolitics of the Arctic Poles: the role of straits and channels: the economic and geopolitical unions of the world: the areas of political decisions, the organization of the world space. By studying geopolitical lessons, the students got some skills which will allow them to: use scientific new terms in geopolitics and geopolitical geography: use and read geopolitical maps: use the space and time coordinates that make up the world: identify some criteria of making economic and geopolitical unions: understanding the geopolitical coordinate of the nowadays world: using graphics and maps about the geopolitical world system.*

Keywords: *new educations, political geography, geopolitics, globalization, geographical area.*

Introducere

În accepțiunea cea mai generală, nevoile sunt stări de necesitate generate de un dezechilibru, un deficit sau o problemă nerezolvată, care impun acțiuni de satisfacere și consum de resurse. În această accepțiune generală, nevoia de educație îi are originea în însăși natura umană și în modul în care funcționează societatea umană: pentru a se forma, pentru a se integra social, individul uman are nevoi de educație, iar pentru a se perpetua și a se dezvolta, societatea are nevoie de oameni bine educați, de oameni prin care să se conserve și să se dezvolte experiența socială.

Un interes special merita nevoile de educație sintetizate în sintagma „noile educații”, și acesta întrucât, spre deosebire de laturile sau componentele clasice de

educație (intelectuală, morala, estetica, etc), care sau consacrat într-o perioadă îndelungată și printr-un demers mai curând teoretic și academic decât unul pragmatic și contextual, „noile educații” au apărut mult mai evident ca răspuns la „provocările” societății moderne, ca o adaptare a educației și în special a școlii la o comandă socială tot mai specifică și mai imperioasă. Aceste categorii de nevoi de educație au apărut, în fapt, în contextul unor solicitări tot mai explicite adresate școlii de a răspunde mai direct și imediat cerințelor sociale. De fapt „noile educații” nu sunt altceva decât „soluții educaționale” pe care școala este investită să le apere la problemele societății contemporane.

Pe lângă educația ecologică, educația pentru sănătate, educația antidrog, educația demografică, educația nutrițională, mai

adăugăm o nouă latură a educației de mare interes pentru elevi, educația geopolitică.

Repere istorice privind evoluția geopoliticii ca știință și obiect de studiu

Friedrich Ratzel, parintele fondator al geopoliticii nu a folosit acest termen în principala sa lucrare apărută în 1857 cu titlul „Geografie politică”. Termenul „geopolitică” a fost lansat doi ani mai târziu de suedezul Rudolf Kjellen, într-o prelegere publică, dar circulația lui începe abia în 1916 după care cunoaște o dezvoltare fulminantă.

În România, geografii care au avut contribuții în domeniul geopoliticii au fost Simion Mehedinți, Ion Conea, N. Al. Radulescu, V. Mihailescu, M. David și V. Tufescu etc.

Ion Conea trebuie considerat primul teoretician al geopoliticii românești cu preocupări acoperind tot spectrul acestei noi științe, de la teorie și istorie la zona aplicabilității concrete. În studiul „Geopolitica - o știință nouă”¹ apărută în 1937, el definește geopolitica drept o „știință a zilei”, care își propune drept obiect de studiu „mediul politic planetar”, adică „jocul politic între state”, exprimat prin „presiuni”. Totodată, el leagă apariția geopoliticii de procesul denumit astăzi mondializare sau globalizare. „Geopolitica este viața politică explicată prin geografie”. În acest sens el distinge „regiuni geopolitice, strategice, economice, de mare convergență comercială”.

După instaurarea regimului comunist, școala geopolitică românească a fost pur și simplu desființată. Autori de studii geopolitice au fost excomunicați, pe lucrările lor s-a aplicat cuvântul „interzis”, fiind scoase din circuitul științific.

După aproape o jumătate de veac, geopolitica începe să fie repusă în drepturile firești. Una din primele acțiuni recuperatorii

de după 1989 a fost reeditarea, între 1992-1993 la Editura Militară, a atlasului „Spațiului istoric și etnic românesc” apărut prima dată în 1942.

Dar cea mai semnificativă acțiune a fost editarea, în 1994 la Iași, de către E. I. Emandi, Gh. Buzatu și V. S. Cucu, a unui amplu volum „Geopolitica”, volumul I, care reunește o seamă de studii ale geografilor români din trecut alături de alte studii ale geografilor contemporani români sau străini.

În argument autorii E. I. Emandi, Gh. Buzatu și V. S. Cucu redau un fragment din sumarul revistei „Geopolitică și Geoistorie”². Rețin atenția studiul celebrului istoric Gh. I. Bratianu: “Geopolitica, factor educativ și național”, în care se aflau aceste considerații metodologice de largă cuprindere și de mare actualitate: „Rostul geopoliticii ne apare mai limpede ca oricând. Ea trebuie să folosească, după metoda pe care alții au întrebunințat-o cu atâta succes, valoarea educativă și convingătoare a hărții pentru orientarea spiritului public. Din nici un lăcaș de cultură, din nici un edificiu public să nu lipsească imaginea acestor realități suprapuse: harta ținutului locuit de români și a granițelor actuale ale țării.”

Introducerea geopoliticii ca obiect de studiu în învățământul superior a avut efecte benefice pentru dezvoltarea acestei discipline. Au fost publicate primele cursuri universitare la Cluj (V. Bodocan, Geografie politică, Editura Presa Universitară, Cluj, 1998), Targoviste (T. Simion, Geopolitica în pragul mileniului III, Editura Roza Vanturilor, București 1998) și Oradea (Al. Ilieș, Elemente de geografie politică, Editura Universității din Oradea, 1999). V. S. Cucu în doua cărți despre România consacra un spațiu larg problemelor geopolitice ale spațiului românesc, poziția în cadrul

¹ Sociologia Românească, nr. 9 -10, an II, 1937, republicat în „Geopolitică”, vol I, 1994.

² Publicația „Geopolitică și Geoistorie” –publicație purtând mențiunea „Revista română pentru sud-estul european” a apărut la București, 1941 -1944 sub egida Societății Române de Statistică.

Europei, Carpaților, Dunării, Mării Negre (Cucu, 1995, 1998).

O contribuție actuală în spiritul autorilor volumului "Unitatea și funcțiile pământului și neamului românesc" o are Grigore Posea (Grigore Posea, România, Geografie și Geopolitică, Editura Fundația România de Mâine, București 1999).

În revistele de specialitate, au început să apară articole pe diferite teme geopolitice. De asemenea, trebuie menționată înființarea în cadrul Universității din Oradea a Revistei de Geografie Politica, menită să polarizeze preocupările tuturor geografilor din țară.

Elemente de geopolitică în curriculum de geografie

În ceea ce privește geografia școlară, încă din perioadă interbelică în manualele de geografie erau inserate elemente geopolitice referitoare la: poziția țării noastre în raport cu statele vecine, problema frontierelor, evoluția neamului românesc pe teritoriul său tradițional, rolul Carpaților, Dunărea și Marea Neagră pentru poporul român, harta etnică a României, unitatea pământului și a poporului românesc etc.

În perioada 1950-1990, elementele de geopolitică din manualele de geografie se reduc la glorificarea realizărilor economice și politice ale fostei Uniuni Sovietice și a țărilor socialiste.

După 1990 în programele și manualele de geografie din gimnaziu și liceu apar elemente ale educației geopolitice a elevilor, care s-au îmbogățit cu fiecare an școlar și care au stârnit interesul elevilor de gimnaziu și liceu.

În programa de geografie de clasa a VI-a și manualele valabile se regăsesc următoarele elemente de geopolitică: semnificația geopolitică a Europei ca și continent, rolul ei în europenizarea planetei prin transferul științei, tehnologiei și culturii, reprezentarea cartografică a structurii lingvistice și confesionale a popoarelor europene, harta politică a Europei și rolul geopolitic al regiunilor Europei și al grupărilor de state (U.E.).

În prezentarea fiecărei țări întâlnim elemente de geopolitică și anume: tipul de stat, organizarea spațiului geografic și administrativ, relațiile economice și politice ale statului respectiv cu alte state.

În programa de geografie și manualele valabile de clasa a VII-a se regăsesc următoarele elemente geopolitice: etapele de cunoaștere ale Africii, Asiei, Americii de Nord și de Sud, Australiei și Antarctidei de către navigatorii și exploratorii din Europa, colonizarea unor spații din continentele extraeuropene și formarea imperiilor coloniale, decolonizarea și formarea statelor independente, harta politică, lingvistică, confesională și etnică a continentelor Africa, Asia, America de Nord și de Sud, Australia, rolul geopolitic al regiunilor geografice și al grupărilor de state pe criterii economice și culturale.

În prezentarea statelor prevăzute de programă se detaliază rolul geopolitic și relațiile economice și politice cu alte state.

În programa de geografie de clasa a VIII-a și manualele alternative valabile, întâlnim câteva elemente geopolitice și anume: rolul geopolitic al Carpaților, Dunării și Mării Negre, români de dincolo de frontierele actuale și România în Europa și în lume, aspecte legate de regiunile de dezvoltare și dezvoltare durabilă.

În programa și manualele alternative de liceu la clasele a X-a, a XI-a și a XII-a, aspectele geopolitice sunt prezente în număr mai mare decât în gimnaziu.

În programa și manualele alternative de clasa a X-a problematica geopolitică este bine reprezentată.

În unitatea de învățare „Geografia politică” ce se ocupă cu raporturile care se stabilesc între acțiunea politică a societății omenești și substratul ei teritorial, domeniile de analiză și reflexie se referă la: definirea statului, componentele statului, tipuri de state după organizarea internă, forma de guvernământ, întindere, mărimea demografică, forma statelor, definirea statelor, delimitarea și clasificarea genetică a granițelor, granițe fizice și granițe culturale, dispute de granițe, conflicte

interne, conflicte externe, enclave, exclave, geografia politică a mărilor și a oceanelor (evoluția delimitării spațiului oceanic, zonele maritime naționale și internaționale, consecințele delimitării Oceanului Planetar, statele continentale închise, rolul geopolitic al regiunilor polare, utilizarea și accesul la strâmtori și canale, rolul dintre globalizare și identitatea statelor și abordarea în comun a principalelor probleme ale lumii contemporane.

Prin parcurgerea acestei unitati de învățare elevii trebuie să își îmbogățească cultura politică și juridică să găsească și să acționeze rațional, să perceapă corect imaginea reală a lumii contemporane.

De asemenea elevii pot identifica evoluția în timp a hărții politice, formarea și destrămarea imperiilor coloniale, formarea statelor independente, modificările de granițe și apariția de noi state după 1990 și grupările actuale de state.

În cadrul unității de învățare „Geografia populației și a așezărilor umane”, elementele geopolitice sunt prezentate prin: evoluția indicatorilor demografici și consecințele economice și politice, consecințele economice și politice ale fuxurilor migratorii actuale, structura rasială, lingvistică și religioasă și aspectele politice, indicele de dezvoltare umană și raportul dintre bogați și săraci, consecințele geopolitice ale exploziei demografice și urbane în diferite regiuni subdezvoltate (sărăcie, foamete, locuințe insalubre, condiții de viață precare, asistența sanitară, criminalitatea, consumul de droguri, traficul de carne vie etc.).

La unitatea de învățare „Resursele naturale” elevii întâlnesc un element geopolitic important și anume: concurența dintre state pentru accesul la resurse în anumite spații geografice la găsirea unor noi spații de desfacere. De asemenea sunt prezentate relațiile centru-periferie și afirmarea noilor țări industrializate.

Unitatea de învățare prin excelența geopolitică este cea referitoare la „Ansamblurile economice și geopolitice ale lumii” care vizează gruparea teritorială a

statelor după poziția lor fata de ariile de decizie politică; după modul de asociere economică și comercială; după nivelul lor de dezvoltare generală; după gradul de coeziune internă a ansamblurilor teritoriale din care fac parte; după modul de asociere militară și după criteriile statistice, economice și teritoriale.

Elevii conștientizează faptul că între individ și planeta pe care acesta trăiește, exista o mare diversitate spațială de asociere a diferitelor caracteristici sociale, economice și politice ale lumii contemporane.

Pentru elevi ansamblurile economice, grupările umane, grupările de state și ansamblurile geopolitice reprezintă o realitate vizibila a existentei noastre cotidiene.

În programă și manualele alternative de clasa a XI-a, tematica geopolitica este reprezentata prin următoarele conținuturi: domeniile globalizării; sistemul global și geopolitic al lumii contemporane; modele globale; ansamblurile regionale ale lumii contemporane; identitatea uniformizarea și diversitatea lumii contemporane; proiecte globale; fenomene care însoțesc explozia demografică; indicele de dezvoltare umană; accesul țărilor la resurse și de desfacere; dezvoltarea durabilă, raportul dintre populație și produsul național brut; sistemul geopolitic mondial; ansamblurile geopolitice mondiale actuale; sistemul geostrategic (centrele de decizie, spații relaționate centrului, spații periferice dominante) opțiunile geopolitice ale S.U.A, Federației Ruse, Chinei, Japoniei, Indiei, Braziliei, Republicii Africa de Sud, Israeului, Australiei; organizarea spațiului mondial și trecerea de la lumea unipolară la lumea multipolară.

Elevii, pe baza unei bibliografii date de profesor, au elaborate lucrari cu conținut geopolitic la nivelul de înțelegere ca de exemplu: Explorarea spațiului cosmic în folosul omenirii; Accelerarea dezvoltării economice prin asumarea dezvoltării durabile; Lupta împotriva degradării mediului; Conflicte și amenințări la începutul mileniului III; Modificarea

raportului mondial Nord-Sud; Puterile geopolitice ale lumii contemporane; S.U.A și politica mondială; Problematika economică și geopolitică a lumii islamice etc.

Prezentarea acestor lucrări în fata colegilor de clasă a determinat vii dezbateri și proiectarea de scenarii privind evoluția lumii în viitor.

Elevii s-au transformat în analiști politici și economici cu o viziune realistă asupra problemelor cu care se confruntă lumea actuală și cu soluții viabile pentru asigurarea păcii și prosperității economice.

În programa și manulele alternative de clasa a XII-a aspectele de ordin geopolitic vizează: spațiul românesc și spațiul european; poziția geografică a Europei pe Glob și a României în Europa; rolul geopolitic al Carpaților, Dunării și Mării Negre; Harta politică a Europei; România și regiunile sale istorico-geografice; caracteristici geopolitice ale regiunilor geografice din Europa și România; Problemele geopolitice principale ale țărilor vecine României și a țărilor din Uniunea Europeană; Oportunități geografice ale României cu semnificație pentru Uniunea Europeană; Elemente geografice de interes European; Problemele commune cu care se confruntă Europa; Rolul Europei în construirea lumii contemporane; Uniunea Europeană și ansamblurile economice și geopolitice ale lumii contemporane; dimensiunea geostrategică a României; Mondializarea, internaționalizarea și globalizarea din perspectivă europeană și Europa, Uniunea Europeană și România în următoarele decenii.

Concluzii

Prin parcurgerea lecțiilor cu conținut geopolitic, elevii au dobândit anumite competențe care le vor permite: utilizarea unei terminologii științifice noi, din domeniul geografiei politice și geopoliticii; utilizarea și interpretarea hărții politice și a celor geopolitice; utilizarea dimensiunilor spațiale și temporale ale fenomenelor geopolitice ce caracterizează lumea

contemporană; formarea unui sistem de referință coerent asupra geopoliticii lumii contemporane; identificarea unor criterii de constituire a ansamblurilor economice și geopolitice contemporane; identificarea unor criterii de asociere a statelor; perceperea dimensiunii geopolitice a lumii contemporane; formularea unor probleme, ipoteze și opinii referitoare la globalizare; utilizarea suporturilor grafice și cartografice referitoare la sistemul geopolitic mondial; relaționarea elementelor din mass-media cu problematica ansamblurilor lumii de astăzi.

În concluzie, noua componentă a educației, cea geopolitică, induce elevilor o percepție rațională asupra organizării și amenajării spațiului geografic; noile tipuri de relații între state în era globalizării; utilizarea rațională a resurselor naturale și umane; respectarea drepturilor civice și a regulilor demografice; înțelegerea și aprecierea diferențelor între sistemele de valori ale diferitelor religii și etnii; toleranța și respect pentru valorice celuilalt; sentimentul apartenenței la localitatea natală, la țară, la Uniunea Europeană la Europa în general și lumea contemporană și disponibilitatea de a participa la luarea deciziilor la nivelul comunității.

BIBLIOGRAFIE

1. *Manualele de geografie de gimneaziu și liceu* din 1920-1950;1951-1989;1990-2010.
2. Bodocan, V. (1997), *Geografie politică*, Editura Presa Universitară Clujeană.
3. Claval, P. (2001), *Geopolitică și geostrategie*, Editura Corint, București.
4. Deica, P. (2000), *Cotribuții geopolitice ale geografilor români*, Revista Terra, Anul XXX (L) Nr.2/2000, București.
5. Mândruț, O. (2010), *Competențele în învățarea geografiei*, Ghid metodologic, Editura Corint, București.
6. Voiculescu, F. (2005), *Manual de pedagogie contemporană partea I, obiectul și temele fundamentale ale pedagogiei*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca.